

Bartók Béla

(1881 Nagyszentmiklós – 1945 New York)

Apja iskolaigazgató, tehetséges, művelt ember (csellón játszott, amatőr zenekarban), anyja tanítónő (zongorázott is), aki férje halála után is méltó módon nevelte gyermekeit. Komoly, csendes, beteges gyermek volt. Öt évesen kezd zongorázni, tizenegy évesen lép fel először. (Egyik saját szerzeményét a *Duna folyását* is bemutatja.) Pozsonyban Erkel Ferenc fiánál, Erkel Lászlónál tanul, majd a Budapesti Zeneakadémián, Liszt Ferenc tanítványától. Tanulmányait betegsége miatt többször kénytelen megszakítani. Tanulmányai befejezésekor Liszt forradalmi eszméihez állt közel.

A múlt században Budapest egymaga lett európai jellegű város, így európai műveltség és nemzeti hagyomány elszakadtak egymástól. Budapestet a nemzeti gyökerek nélküli nemzetköziség, a vidéket pedig félműveltség, félbemaradottság jellemezte.

1905-ben Párizsban jár, lenyűgözi a hatalmas világváros, és ugyanebben az évben kezdett népdalt gyűjteni barátjával, Kodály Zoltánnal. A népdalgyűjtés már a korábbi években elkezdődött, de tudománytalanul és rendszertelenül. Bartók és Kodály a népdalkincs tudományos igényű feltárásába kezdett. Munkájában nagy segítségére volt tudós tehetsége, így válhatott egy új tudományág, az összehasonlító népzene-tudomány megalapítójává. *„Meggyőződésem szerint népi dallamaink mindegyike valóságos mintaképe a művészi tökéletességnek. Kicsinyben ugyanolyan mesterműnek tekintem, [...] mint egy Bach-fűgát vagy Mozart-szonátát.”* Először a nyelvhatárt járták végig, a szomszédos országok népzenejének kutatása azonban a 30-as években ellene hangolta a közvéleményt. Tudományos munkái miatt már a 1910-es évektől állandó harcban állt azokkal, akik „nemzetiségi” barátait, műveit támadták.

1907-től a zongoratanácsos professzora a Zeneakadémián. Kodállal magyar műveket tolmácsoló zeneegyesület létrehozásán fáradozott, de sikertelenül. Célja a magyar zenei nyelv modernizálása, és a népzene beolvasztása a magyar műzenébe. Az új nyelvezetet zongoradarabjaiban alakítja ki. (*Gyermekeknek, Mikrokozmosz*) és az *Allegro barbaro*-ban mutatja meg legteljesebben. Az első világháború utolsó éveiben mutatják be a *Fából faragott királyfi* című táncjátékot, és a *Kékszakállú herceg vára* című operát (Az utóbbiban, tulajdonképpen a magyar népballada stílusa kerül színpadra.)

A Tanácsköztársaság ideje alatt együtt dolgoznak Kodállal. Mikor Kodályt felelősségre vonják Bartók, és munkatársai követelik a közösséget a büntetésben is. 1923-ban a Psalmussal együtt mutatják be *Táncszvitjét*. A 20-as években külföldön felismerik zsenialitását, a 30-as évek a növekvő hírnév éve. Ekkor írja a *Cantata profana* című énekkari művét, mely egyben a híres jelmondat születése is: *„csak tiszta forrásból”*, valamint a *Zene húros- és ütőhangszerekre* című művet. (Az előbbiben szabadságvágyának ad megrendítő kifejezést.) 1936-ban a Kisfaludy Társaság díját visszautasítja, az Akadémiai tagság kárpótolja az elszennvedett sérelemért. A következő években letiltja műveinek Németországban és Ausztriában való előadását, politikai állásfoglalásként.

A romló politikai viszonyok miatt 1940-ben Amerikába költözött, s végrendeletben hagyta meg: Magyarországon addig semmit ne nevezzenek el róla, amíg Hitlerről vagy Mussoliniról elnevezett tér vagy utca van az országban. *„Bartók abból az emberfajtából való, amely mindent meg akar változtatni, mindent szebbé jobbá akar tenni. Természetesen sok az elégedetlen, aki meg akarja változtatni a világot, de nem tudja. Bartók tudta. Mert műveiben megvan az a titokzatos éltető erő, ami hiányzik sok külsőre hasonló műből Tanulni holtig - ez volt a szenvedélye.”* (Kodály)

Mozarthoz hasonlóan legmélyebb nyomorúságában írta legtisztább műveit. (*Divertimento, Concerto, Brácsa- és Zongoraverseny*). A gyűjtött anyag rendszerezését Amerikában is folytatta, s több remekművet írt. *„csak azt sajnálom, hogy tele poggyással kell elmennem.”* - mondta orvosának. Tele volt tervekkel, vágyakkal, melyeket belefojtott a korai halál. Tanítványai, tisztelői szeretetétől övezve hunyt el. Halála után Kossuth-díjjal tüntették ki. *„Megengedhette magának kora legnagyobb fényűzését: hogy őszinte legyen és igaz.”* (Szabolcsi) Zeneszerzői munkássága a 20. szd legnagyobb zeneszerzői közé emelte, művészetét azonban kora nehezen értelmezte. Az évszázad zenéjének talán legmagasabb szintű összefoglalója, ma a világ egyik legtöbbször játszott modern zeneszerzője. (Az életrajzból kimaradt művek: hat *Vonósnégyes, Csodálatos Mandarin, Kossuth szimfónia, három Zongoraverseny, Divertimento, Concerto*)

„Én részemről egész életemben minden téren, mindenkor es minden módon egy célt fogok szolgálni: a magyar nemzet és magyar haza javát.”

(Bartók)